

АДМІНСТРУВАННЯ ВИБОРІВ В КРАЇНАХ ЄС

Дослідження положень виборчого законодавства країн-членів ЄС дозволяє говорити про те, що у Європейському Союзі не існує єдиного підходу до визначення переліку суб'єктів, які здійснюють підготовку та проведення загальнодержавних і місцевих виборів, врегулювання методів їхньої взаємодії між собою, визначення обсягу функцій і повноважень, що покладаються на вищий орган адміністрування виборчого процесу та інші органи, наділені повноваженнями щодо організації виборів. Основні рекомендації щодо шляхів врегулювання відповідних питань відображено у Кодексі кращої практики з виборчих питань Венеціанської комісії¹³ (див. вставку) і загалом зводяться до того, що виборчий процес має забезпечуватись незалежними і неупередженими органами, що повинні складатися із службовців, які мають належний рівень підготовки та знань у сфері виборчого права. Кодекс у загальних рисах окреслює механізми забезпечення такої незалежності, відносячи всі інші питання, пов'язані з адмініструванням виборчого процесу, до сфери регулювання законів про вибори.

Кодекс кращої практики з виборчих питань Венеціанської комісії: основні рекомендації щодо адміністрування виборчого процесу

<***>

3. Процедурні гарантії

3.1. Організація виборів неупередженим органом

Тільки відкритість, неупередженість та незалежність від політичних маніпуляцій може забезпечити належне адміністрування виборчого процесу, починаючи від передвиборчого періоду і закінчуючи встановленням результатів виборів.

У стабільних демократіях, де адміністративні органи мають довготривалий досвід незалежності від органів політичної влади, державні службовці можуть застосовувати виборче законодавство без політичного тиску. У зв'язку з цим нормальною і прийнятною є практика організації виборів органами виконавчої влади під контролем Міністерства внутрішніх справ.

Разом з тим у нових демократіях, які мають невеликий досвід проведення плюралістичних виборів, існує великий ризик того, що Уряд тиснутиме на адміністративні органи з метою досягнення потрібних результатів. Це стосується як центральної, так і місцевої адміністрації, незалежно від того, чи контролюється вона опозицією.

Саме з цих причин на всіх рівнях – від виборчих дільниць до національного рівня – мають бути створені *незалежні та неупереджені* виборчі комісії, які мають забезпечувати належну організацію виборів або принаймні унеможливити серйозні підозри у порушенні норм законодавства.

¹³ European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission). Code of Good Practice in Electoral Matters: Adopted Guidelines and Draft Explanatory Report. - Strasbourg, 9 October 2002.

За даними звітів Бюро Асамблеї зі спостереження за виборами у ряді держав-членів (ПАРЄ – Д.К.) виявлено такі недоліки функціонування виборчих комісій: недостатня прозорість діяльності Центральної виборчої комісії, різні тлумачення процедури підрахунку голосів, політично поляризоване адміністрування виборчого процесу, дискусії щодо призначення членів Центральної виборчої комісії; висування членів комісій органами державної влади, ключова роль правлячої партії в адмініструванні виборчого процесу.

Центральні виборчі комісії мають бути постійно діючими адміністративними органами. <***>

Як правило, виборча комісія повинна складатися з:

- судді або службовця-юриста: у тих випадках, де відповідальним за адміністрування виборів є орган судової влади, незалежність такої особи має забезпечуватися прозорими процедурами. Такі особи не повинні перебувати в підпорядкуванні органів, які їх призначили;
- представників представлених у парламенті політичних партій, які отримали на попередніх виборах визначений відсоток голосів виборців на свою підтримку. Політичні партії повинні бути рівнопредставленими у Центральній виборчій комісії, «рівнопредставленість» може розумітись як представленість кожної партії однаковою кількістю представників, представленість пропорційно до кількості місць в парламенті. Крім того, представники політичних партій повинні бути обізнаними з виборчих питань, і їм має бути заборонено брати участь у передвиборній кампанії.

До складу виборчої комісії також можуть входити:

- представники національних меншин; їхня присутність бажана у тих випадках, коли національна меншина є чисельною на відповідній території;
- представник Міністерства внутрішніх справ. Однак у зв'язку з історичною специфікою відповідної країни представництво Міністерства внутрішніх справ у складі комісії може не бути доцільним. <***>

Органи, які призначають членів виборчих комісій, не повинні мати права довільно відкликати відповідних членів комісій, оскільки це може поставити під сумнів їхню незалежність. Хоча закріплення дискреційних повноважень щодо відклику члена комісії є неприпустимим, в якості підстави для відкликання члена комісії допускається вчинення ним дисциплінарних порушень, однак перелік таких порушень має бути чітко визначений виборчим законом.

У країнах з усталеними демократичними традиціями, де відсутні виборчі комісії, але організація виборчого процесу здійснюється неупередженим органом, політичним партіям має бути надане право здійснювати спостереження за роботою комісій. <***>

Рішення Центральної виборчої комісії можуть прийматись у різний спосіб. Доцільно, щоб такі рішення приймалися кваліфікованою (наприклад 2/3 голосів) більшістю від складу комісії і при цьому проводились дебати між більшістю та принаймні одним представником меншості. Бажаним є консенсус щодо змісту рішень, які приймаються. <***>

Інші виборчі комісії, які створюються на регіональному рівні та на рівні округів, слід формувати в тому ж порядку, що і Центральну виборчу комісію. <***>

Організація виборчого процесу має забезпечуватися службовцями, які пройшли відповідну підготовку. Члени Центральної виборчої комісії мають бути експертами у галузі права, політології, математики або бути обізнаними з виборчих питань. <***>

Для членів виборчих комісій всіх рівнів мають проводитися стандартні тренінги. До участі у таких тренінгах мають допускатися також члени виборчих комісій, висунуті політичними партіями.

У виборчому законодавстві повинні міститись положення, які вимагають від органів публічної адміністрації всіх рівнів виконувати вимоги виборчих комісій та сприяти їм у здійсненні покладених завдань. На міністерства та інші органи виконавчої влади, мерів і муніципальних службовців може бути покладено обов'язок надавати адміністративну допомогу у підготовці та проведенні виборів. На них може бути покладено обов'язок підготовки та передачі виборчим комісіям реєстру виборців, бюлетенів, скриньок для голосування, печаток, інших необхідних матеріалів; здійснення заходів щодо їх збереження, поширення. <***>

1. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ОРГАНІВ АДМІНІСТРУВАННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

У країнах з усталеними демократичними традиціями адміністрування виборчого процесу здійснюється органами виконавчої влади та місцевого самоврядування. У більшості таких країн функції вищого органу адміністрування загальнодержавних та, в окремих випадках, місцевих виборів покладено на Міністерство внутрішніх справ або утворений ним орган (Австрія, Бельгія, Греція, Данія, Італія, Кіпр, Люксембург, Німеччина, Франція) чи інший центральний орган виконавчої влади (Міністерство з питань навколишнього природного середовища, спадщини та місцевого самоврядування в Ірландії, Міністерство юстиції в Фінляндії, Центральний орган з виборів (Central Election Authority, Valmyndigheten) в Швеції, Виборча Рада в Нідерландах, Виборча Комісія Великобританії (яка за своєю природою, порядком призначення і звільнення членів Комісії може бути віднесена до органів виконавчої влади).

На регіональному і місцевому рівнях (щодо місцевих виборів), на рівні виборчих округів та дільниць підготовка і проведення виборів в цих країнах забезпечується або державними службовцями (посадовими особами органів місцевого самоврядування) або ж виборчими комісіями, які утворюються органами місцевого самоврядування з представників органів судової влади і муніципальних службовців. Зокрема, уповноважені з виборів – посадові особи місцевого самоврядування або державні службовці забезпечують підготовку та проведення місцевих виборів у Великобританії та Ірландії; виборчі комісії, утворені органами місцевого самоврядування з числа суддів, виборців (незалежно від їхньої партійної приналежності), службових осіб місцевого самоврядування, здійснюють управління виборчим процесом в Австрії, Бельгії, Іспанії, Італії, Люксембурзі, Нідерландах, Німеччині, Франції, Швеції. Обов'язкове представництво політичних партій у складі окружних та/ або дільничних виборчих комісій

передбачене законодавством лише декількох країн (Данія, Португалія, Фінляндія). В силу того, що розглядувані країни мають розвинені демократичні традиції та значний досвід у проведенні вільних і чесних виборів, такий підхід до визначення кола органів, які здійснюють підготовку і проведення загальнодержавних та місцевих виборів, не суперечить принципу неупередженості та незалежності органів адміністрування виборчого процесу.

В той же час застосування аналогічних підходів у постсоціалістичних країнах Центральної та Східної Європи навряд чи могло б забезпечити проведення в них виборів, які б відповідали демократичним стандартам. Саме тому не викликає подиву той факт, що в Естонії, Латвії, Литві, Словаччині, Словенії і Чехії проведення виборів забезпечує не МВС (на національному рівні), не органи місцевої влади і посадові особи цих органів, а відповідно Центральні виборчі комісії та утворені ними або місцевими представницькими органами місцевого самоврядування окружні та дільничні виборчі комісії, склад яких формується з представників партій-суб'єктів виборчого процесу або партій, що подолали виборчий бар'єр на парламентських виборах. Взаємний контроль представників партій у виборчих комісіях забезпечує незалежність на неупередженість комісії регіонального і нижчого рівнів, а на національному рівні незалежність ЦВК забезпечується представництвом в її складі суддів (Польща), представників парламенту, органів виконавчої та або судової влади (Естонія, Латвія, Словаччина, Словенія), громадських організацій (Литва, в якій 3 члени Центральної виборчої комісії призначаються Литовською асоціацією правників). Органи виконавчої влади відіграють вагомий роль у формуванні ЦВК лише в двох країнах Центральної та Східної Європи – в Угорщині та Чехії. В останньому випадку такий порядок формування ЦВК не має принципового значення, оскільки повноваження ЦВК щодо підготовки та проведення виборів в Чехії істотно обмежено (див. нижчеподану таблицю). Натомість в Угорщині Національна виборча комісія наділена значно ширшими повноваженнями, що з урахуванням особливостей її формування ставить під сумнів неупередженість та незалежність Комісії у здійсненні своїх повноважень. Так, в окремих джерелах вказується, що формування Національної виборчої комісії парламентом (простою більшістю голосів членів парламенту) призводить до того, що у Національній виборчій комісії представлені лише партії парламентської більшості¹⁴. В Угорщині, окрім Національної виборчої комісії, вагомі повноваження щодо адміністрування виборчого процесу покладаються також на Департамент з питань виборів при МВС. Практика показує, що в умовах, коли керівник МВС є представником парламентської більшості, адміністративні рішення МВС в ряді випадків порушують права партій меншості¹⁵.

¹⁴ OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report: Hungary Parliamentary Elections 7 and 21 April 2002. - Warsaw, 2002 - p. 5.

¹⁵ OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report: Hungary Parliamentary Elections 7 and 21 April 2002. - Warsaw, 2002 - p. 6.

Варто відзначити, що прагнення законодавця забезпечити незалежність органів адміністрування виборчого процесу від адміністративного або політичного втручання часто породжує іншу проблему – *низького рівня професіоналізму членів виборчих комісій*.

В Італії, наприклад, склад дільничних виборчих комісій до 2005 року визначався шляхом жеребкування, до участі в якому допускались всі виборці, внесені до списку виборців на дільниці. Такий підхід забезпечував політичну нейтральність та незалежність комісій, однак далеко не всі члени виборчих комісій, визначені шляхом жеребкування, були обізнані з положеннями виборчого законодавства і були готові застосовувати його на практиці. Саме тому з 2005 року склад комісій формується місцевими радами з-поміж кандидатур, запропонованих партіями¹⁶.

Аналогічні проблеми виникнули свого часу в Чехії, де до 2000 року підготовка та проведення виборів як на загальнодержавному, так і регіональному та місцевому рівнях здійснювалась виборчими комісіями, які формувались за поданнями партій, блоків, об'єднань виборців - суб'єктів виборчого процесу. В той же час формування цих органів за принципом рівнопредставленості всіх суб'єктів виборчого процесу негативно впливало на якість підготовки та проведення виборів, суттєво ускладнювало роботу виборчих комісій¹⁷. У зв'язку з цим у 2000 році до виборчого законодавства Чехії було внесено ряд суттєвих змін¹⁸, які мали на меті докорінне реформування системи органів управління виборчим процесом. Зокрема, Центральну виборчу комісію було перетворено на постійно діючий орган в системі органів виконавчої влади, до складу якого відтепер входили не представники партій і блоків, а заступники керівників міністерств, відповідальних за підготовку та проведення виборів. Зазнав змін і перелік органів, відповідальних за підготовку та проведення загальнодержавних і місцевих виборів – якщо до 2000 року відповідні функції і повноваження покладалися на Центральну, регіональні, окружні та дільничні виборчі комісії, то з 2000 року комісії проміжного рівня було ліквідовано, а їхні повноваження покладено на місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, більшість функцій ЦВК – передано міністерствам внутрішніх справ, охорони здоров'я, соціальної політики. Представництво суб'єктів виборчого процесу в органах управління виборчим процесом сьогодні зберігається лише у дільничних виборчих комісіях. При цьому така система адміністрування виборів, на думку фахівців, працює набагато ефективніше, ніж попередня¹⁹.

¹⁶ OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report: Italy Parliamentary Elections 9-10 April 2006. - Warsaw, 2003. - p. 6.

¹⁷ OSCE/ODIHR. Czech Republic. Parliamentary Elections, 14 - 15 June 2002: Final Report. - Warsaw, 2002. - p. 8.

¹⁸ Zakon c. 130/2000 Sb., o volbach do zastupitelstev kraju a o zmene nekterych zakonu, ve zneni zakona c. 273/2001 Sb. zakona c. 37/2002 Sb.; ve zneni zakona c. 230/2002 Sb. - http://www.nssoud.cz/zakony/130_2000.pdf

¹⁹ OSCE/ODIHR. Czech Republic. Parliamentary Elections, 14 - 15 June 2002: Final Report. - Warsaw, 2002. - p.8.

В деяких країнах баланс між політичною нейтральністю виборчих комісій і професіоналізмом їхніх членів забезпечується створенням регіональних представництв Центральної виборчої комісії. Такі представництва, зокрема, створено у Польщі і Угорщині.

2. ЗАСАДИ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ

Як і щодо питання про те, які органи мають забезпечувати підготовку та проведення виборів і як має забезпечуватись ефективність їхньої діяльності та неупереджене ставлення до всіх суб'єктів виборчого процесу, у більшості країн ЄС відсутня однозначна відповідь і на питання, як має бути побудована система виборчих органів і які управлінські зв'язки між такими органами є найбільш оптимальними.

Аналіз положень відповідних виборчих законів країн-членів дозволяє стверджувати, що в умовах стабільності виборчого законодавства, розвинених демократичних традицій та відсутності протиправного втручання адміністративної і політичної влади у діяльність органів управління виборчим процесом відповідь на це питання не має принципового значення. Так, в ряді країн – наприклад, в Бельгії, Великобританії, Ірландії, Італії, Франції, Швеції системи органів управління виборами не існує як такої, в інших країнах (Австрія, Данія, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Португалія, Фінляндія) вона побудована за принципом децентралізації – основні повноваження передаються від ЦВК (або іншого центрального органу, уповноваженого організувати виборчий процес) окружним та дільничним виборчим комісіям. Загалом, в країнах з розвиненими демократичними традиціями так чи інакше в межах своїх повноважень у виборчий процес «залучаються» апарат парламенту (наприклад, в Ірландії), міністерства охорони здоров'я, закордонних і внутрішніх справ, органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади, які забезпечують виготовлення виборчої документації, підготовку приміщень для голосування, виборчих скриньок. Функції окружних і дільничних виборчих комісій, як правило, полягають лише у підрахунку голосів та встановленні підсумків голосування (результатів виборів) в окрузі, а центральному органу адміністрування виборів – у організаційно-методичному забезпеченні виборчого процесу та оприлюдненні результатів виборів. Варто також відзначити, що практично у всіх країнах усталеної демократії рішення виборчих комісій оскаржуються не до комісій вищого рівня, а безпосередньо до адміністративного суду.

Натомість у державах Східної Європи підходи до визначення обсягу повноважень виборчих комісій та характеру їхніх взаємозв'язків між собою є протилежними. У більшості з цих країн органи виконавчої влади та місцевого самоврядування виконують допоміжну роль в організації виборчого процесу, а ключові функції у відповідній сфері покладаються на Центральну виборчу комісію та окружні (регіональні) виборчі комісії. Між самими

виборчими комісіями чітко виражені зв'язки влади і підпорядкування (право спрямовувати діяльність виборчих комісій нижчого рівня, переглядати та скасовувати їхні рішення тощо).

У нижчеподаній таблиці наводиться інформація про структуру системи органів адміністрування виборчого процесу для загальнодержавних і місцевих виборів, функції вищих органів в цій системі щодо підготовки виборів на загальнодержавному та місцевому рівнях.

Таблиця 1.

Органи управління виборчим процесом у країнах ЄС

АВСТРІЯ

- 1. Вищий орган управління виборчим процесом:** Федеральна виборча комісія.
- 2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом:** орган при Міністерстві внутрішніх справ, члени якого (радники) призначаються перед кожними парламентськими виборами Федеральним Урядом за поданнями політичних партій. Склад: Міністр внутрішніх справ – голова Комісії, уповноважений з питань виборів та 11 радників.
- 3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом:** забезпечення однакового застосування законодавства виборчими комісіями, право скасовувати та переглядати по суті прийняті підпорядкованими комісіями нижчого рівня рішення, визначення кількості отриманих партіями мандатів та офіційне оприлюднення результатів виборів.
- 4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів:** управління виборчим процесом на місцевих виборах здійснюють тимчасові органи, утворені при виконавчих органах місцевого самоврядування та ландтагах.
- 5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів:** Федеральна виборча комісія – виборчі комісії провінцій (у складі 11 осіб – губернатора провінції або призначеного ним представника, уповноваженого з виборів та 9 радників) – окружні виборчі комісії (у складі керівника, мера міста (за наявності самоврядування в місті), 9 радників) – виборчі комісії комун (у складі 11 осіб – мера комуни, або призначеного ним представника, уповноваженого з виборів та 9 радників) – дільничні виборчі комісії (у складі 11 осіб – керівника, призначеного мером, та 3 радників). Передбачений принцип вертикального формування комісій. Кандидатури 7 радників до складу кожної з комісій пропонуються партіями в кількості, пропорційній до кількості голосів, отриманих партією в межах відповідного округу на попередніх виборах до нижньої палати парламенту. Система управління виборчим процесом є централізованою.

БЕЛЬГІЯ

- 1. Вищий орган управління виборчим процесом:** Міністерство внутрішніх справ.
- 2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом:** центральний орган виконавчої влади.
- 3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом:** прийом заяв про висування кандидатів на загальнодержавних виборах та передача

відповідної інформації бюро виборчих округів, проведення жеребкування щодо порядку розміщення суб'єктів виборчого процесу у бюлетенях для голосування, перевірка звітів про надходження та використання коштів виборчих фондів; офіційне оприлюднення результатів виборів.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: оприлюднення результатів місцевих виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: *бюро виборчих округів*, які забезпечують підготовку виборів до нижньої палати парламенту (головою бюро є голова місцевого суду або, якщо на території округу місцеві суди відсутні – суддя суду, який розташований у найближчому адміністративному центрі; окрім голови до складу бюро входить секретар бюро, 4 члени бюро та їхні заступники, які призначаються на посади головою бюро з числа громадян, які мають право голосу на виборах); *бюро виборчих колегій*, які об'єднують виборців за мовними ознаками та етнічним походженням; відповідні бюро забезпечують проведення виборів до верхньої палати парламенту (склад бюро: голова місцевого суду, розташованого в адміністративному центрі колегії, голова бюро, секретар, 4 члени та 4 заступники членів бюро, які призначаються на посади головою бюро) – *бюро кантонів* (головою бюро є голова, заступник голови або суддя місцевого суду, що розташований в адміністративному центрі Кантона; окрім голови до складу бюро входить секретар бюро, 4 члени бюро та 4 заступники членів бюро) – *бюро виборчих дільниць* (голови бюро призначаються головами бюро кантонів, окрім голови, до складу бюро входить секретар, 4 члени та 4 заступники членів бюро). Окрім виборчих бюро, повноваженнями щодо підготовки та проведення місцевих виборів наділено Міністерства юстиції, закордонних справ, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Загалом, в Бельгії управління виборчим процесом є децентралізованим.

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Виборча комісія Сполученого Королівства.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: Незалежний постійно діючий орган, що складається з 5–9 членів, які призначаються на строк до 10 років парламентом за поданням монарха.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: погодження (візування) актів органів місцевого самоврядування, що стосуються підготовки та проведення виборів; надання компетентним органам консультацій з питань реформування виборчого законодавства, підготовки та проведення виборів; створення комітетів з питань визначення меж виборчих округів; ведення реєстру політичних партій та реєстрація новостворюваних партій; здійснення контролю за фінансуванням виборчих кампаній; перевірка звітів про надходження та використання коштів партіями; опублікування звітів про результати парламентських виборів, виборів до Європейського парламенту; виборів до Національних Асамблей Північної Ірландії та Уельсу, парламенту Шотландії.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: консультативна допомога органам і посадовим особам, що здійснюють підготовку та проведення місцевих виборів; опублікування результатів виборів до регіональних представницьких органів Шотландії, Північної Ірландії та Уельсу.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: Системи органів управління виборами у Великобританії як такої не існує. В межах своїх повноважень підготовки та проведення виборів забезпечують *Виборча комісія, комітети з питань визначення меж виборчих округів*, а також посадові особи органів місцевого самоврядування, які забезпечують підготовку та проведення місцевих виборів (*returning officers та acting returning officers*). Останні безпосередньо здійснюють підготовку виборців у відповідних округах, у тому числі – реєстрацію кандидатів, підготовку приміщень для голосування, організацію голосування, підрахунок голосів та встановлення результатів виборів у відповідному одномандатному окрузі. Функції посадових осіб із контролю за виборами (*returning officers*) покладаються на голів рад графств, округів. Зазначені посадові особи спеціальними наказами делегують практично всі свої функції «уповноваженим з виборів» (*acting returning officers*), які призначаються на посади радами графств та округів.

ДАНЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Департамент з виборів Міністерства внутрішніх справ та з питань охорони здоров'я.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: центральний орган виконавчої влади. Під час проведення виборів Міністерство наймає консультантів, які забезпечують підготовку та проведення виборів.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: видання підзаконних актів з питань підготовки та проведення виборів, визначення кількості мандатів, що підлягають розподілу в межах регіонів та округів; реєстрація кандидатів на загальнодержавних виборах, встановлення та офіційне оприлюднення результатів виборів.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: підготовку та проведення місцевих виборів забезпечують виборчі комісії, утворені відповідними місцевими радами, а також органи місцевого самоврядування.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: *Міністерство внутрішніх справ – виборчі комісії* (утворюються з урахуванням принципу пропорційного представництва партій у місцевих радах декількома місцевими радами з числа депутатів відповідних рад у кількості: 4 членів – в округах, які включають 2 муніципалітети, 9 членів – в округах, які включають 3 муніципалітети, 8 членів – в округах, які включають 4 муніципалітети); до складу комітету за посадою входить мер муніципалітету, який очолює комітет) – *дільничні виборчі комісії* (утворюються місцевими радами з урахуванням принципу пропорційного представництва партій у місцевих радах у складі 5-9 членів, один з яких обирається радою на посаду голови комісії). Аналогічна система органів управління виборчим процесом здійснює підготовку та проведення місцевих виборів. Загалом, система органів управління виборчим процесом є *децентралізованою*, і обсяг повноважень Міністерства внутрішніх справ щодо підготовки та проведення загальнодержавних виборів є звуженим. Окрім виборчих комісій, суттєвими повноваженнями щодо підготовки та проведення виборів наділено органи місцевого самоврядування (реєстрація виборців, організація голосування наперед, утворення виборчих дільниць тощо).

ЕСТОНІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Національний виборчий комітет.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: постійно діючий незалежний орган, строк повноважень якого становить 4 роки і члени якого призначаються Головою Верховного Суду (один суддя місцевого суду та один суддя апеляційного суду), Міністром юстиції (радник Міністра юстиції), Державною аудиторською палатою (один представник), Генеральним прокурором (прокурор), Головою парламенту (представник Апарату парламенту), Державним Секретарем (представник Державної канцелярії) – всього 7 членів.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: контроль за дотриманням виборчого законодавства (право скасовувати та змінювати рішення районних виборчих комітетів), врегулювання питань, неврегульованих законом; реєстрація кандидатів; затвердження зразків, виготовлення виборчих бюлетенів та передача їх дільничним комітетам; встановлення та офіційне оприлюднення результатів виборів.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: забезпечення однакового застосування виборчого законодавства, право скасовувати рішення районних, міських та муніципальних виборчих комітетів, встановлення зразків виборчих документів, виготовлення бюлетенів та забезпечення передачі бюлетенів дільничним виборчим комітетам, перевірка звітів про витрачання коштів виборчих фондів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: *Національний виборчий комітет – районні виборчі комітети, міські виборчі комітети міст Таллін та Тарту* (постійно діючі органи, строк повноважень яких становить 4 роки; максимальний склад – 13 осіб; головою комітету за посадою є керівник виконавчого органу місцевого самоврядування, члени комітету призначаються керівником районної адміністрації за поданням секретаря району за 10 днів до закінчення строку повноважень відповідних членів; до складу виборчого комітету також входить до 4 заступників членів комітетів, які виконують повноваження членів комітетів за їх відсутності; в містах Тарту і Таллін міські виборчі комітети очолюються мерами міст, склад комітетів формується міськими радами за поданнями мерів) – *дільничні виборчі комітети* (склад комітетів – голова і 8 членів; 4 члени обираються місцевими радами за поданнями мерів; 4 члени – обираються місцевими радами за поданнями партій-суб'єктів виборчого процесу, кожна з яких пропонує одну кандидатуру). *Система органів управління виборчим процесом для місцевих виборів:* *Національний виборчий комітет – районні виборчі комітети, міські міст Талліна та Тарту виборчі комітети – міські та муніципальні виборчі комітети* (склад комітету – до 7 членів, які призначаються на посади за поданням мера муніципалітету, міста; комітет очолює мер міста, муніципалітету,) – *дільничні виборчі комітети* (формуються у складі голови та не більше 8 членів комітету, які обираються на посади місцевою радою за власною ініціативою або за поданням мера (половина членів комітету), за поданнями партій – суб'єктів виборчого процесу (половина членів комітету). Загалом, система органів управління виборчим процесом є *централізованою*.

ІРЛАНДІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Міністерство з питань навколишнього природного середовища, спадщини та місцевого самоврядування.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: центральний орган виконавчої влади.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: підготовка пропозицій щодо удосконалення виборчого законодавства, перегляд меж округів, консультативно-дорадча допомога органам, що здійснюють реєстрацію виборців, уповноваженим посадовим особам місцевого самоврядування, які здійснюють підготовку та проведення виборів; оприлюднення результатів парламентських, президентських, місцевих виборів та виборів до Європейського парламенту.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: консультативно-дорадча допомога органам та посадовим особам, які здійснюють підготовку та проведення виборів; оприлюднення результатів місцевих виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: системи органів управління виборчим процесом в Ірландії не існує. Загалом, підготовка та проведення виборів забезпечуються, як і у Великобританії, спеціально уповноваженими посадовими особами місцевого самоврядування (відповідно до Закону про вибори 1963 року та Закону про вибори 1992 такими посадовими особами є місцеві шерифи та секретарі графств, до повноважень яких віднесено реєстрацію кандидатів на виборах, організацію голосування та підрахунок голосів. Законом про вибори 1997 року (Electoral Act, 1997) було створено Комісію з питань округів (Constituency Commission), до повноважень якої віднесено контроль за дотриманням вимог законів Ірландії в частині максимального та мінімального складу нижньої палати парламенту, кількості мандатів, які розподіляються в окрузі, збереження цілісності адміністративних кордонів графств при нарізці округів. До складу цієї комісії входять суддя Верховного Суду Ірландії – голова Комісії, омбудсман, Державний секретар Міністерства з питань охорони навколишнього природного середовища, клерки (керівники апаратів) верхньої та нижньої палат парламенту Ірландії. Повноваження щодо реєстрації виборців на загальнодержавних і місцевих виборах покладено на виконавчі органи місцевого самоврядування графств.

ІСПАНІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Центральна виборча комісія, Міністерство внутрішніх справ.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: ЦВК є постійно діючим незалежним органом, склад якого оновлюється перед кожними виборами. 8 членів комісії призначаються на посади з числа суддів Верховного Суду Загальною радою суддів (Consejo General del Poder Judicial), 5 членів – викладачів права, політичних наук або соціології – нижньою палатою парламенту за поданнями партій та блоків, представлених в нижній палаті парламенту, 1 член – Головний Секретар Конгресу депутатів – входить до складу Комісії за посадою і виконує функції Секретаря Комісії (всього – 14 членів комісії).

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом:

здійснення контролю за дотриманням виборчого законодавства (право видавати обов'язкові до виконання комісіями нижчого рівня нормативно-правові акти, скасовувати рішення комісій нижчого рівня), здійснення контролю за складанням списків виборців, накладення адміністративних стягнень за порушення виборчого законодавства, встановлення та офіційне оприлюднення результатів виборів. Міністерство внутрішніх справ здійснює адміністративно-технічне забезпечення виборчого процесу (передачу виборчим комісіям виборчих бюлетенів та інших виборчих документів, скриньок для голосування тощо), просвіту виборців.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: ті ж функції, що і стосовно загальнодержавних виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: *Центральна виборча комісія – провінційні виборчі комісії* (складаються з 3 суддів та 2 професорів, які обираються радами провінцій) – *окружні виборчі комісії – дільничні виборчі комісії* (формуються муніципальними радами шляхом жеребкування по списку виборців дільниці, якщо особу обрано до складу комісії, виконання функцій члена комісії є її обов'язком, за невиконання якого передбачена адміністративна відповідальність; Голова комісії повинен мати вищу освіту). Аналогічна система забезпечує підготовку та проведення місцевих та регіональних виборів. Система органів управління виборчим процесом загалом є централізованою.

ІТАЛІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Департамент МВС з питань виборів.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: постійно діючий структурний підрозділ МВС.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: забезпечення підготовки та проведення виборів (переважно координаційні функції), встановлення та офіційне оприлюднення результатів виборів, просвіта виборців.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: ті ж функції, що і щодо загальнодержавних виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: *МВС – управління з питань виборів при адміністраціях префектур – управління з питань виборів при виконавчих органах місцевого самоврядування – дільничні виборчі комісії* (формуються муніципальними радами, Президент та секретар комісії призначаються відповідним апеляційним судом). Аналогічна система забезпечує підготовку та проведення місцевих та регіональних виборів. Система органів управління виборчим процесом загалом є децентралізованою.

ЛАТВІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Центральна виборча комісія.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: постійнодіючий незалежний орган, який складається з 9 членів, 8 з яких (у тому числі Голова Комісії) обираються Сеймом, а один – Верховним Судом з числа суддів Верховного Суду, строком на 4 роки.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом:

організаційно-технічне та методичне забезпечення діяльності виборчих комісій, контроль за дотриманням виборчого законодавства (право видавати обов'язкові до виконання накази, розглядати скарги на рішення виборчих комісій нижчого рівня, скасовувати незаконні рішення виборчих комісій нижчого рівня), реєстрація кандидатів на загальнодержавних виборах, встановлення результатів загальнодержавних виборів та референдумів, внесення обов'язкових до розгляду рекомендацій до органів державної влади та місцевого самоврядування.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів:

ЦВК призначає місцеві вибори, продовжує строки висування кандидатів на місцевих виборах (у випадку, якщо протягом встановлених для реєстрації кандидатів строків не було висунуто жодного кандидата), виготовляє та передає виборчим комісіям виборчі бюлетені, видає обов'язкові до виконання виборчими комісіями нижчого рівня акти з питань підготовки та проведення місцевих виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів:

ЦВК – окружні виборчі комісії – в базових одиницях адміністративно-територіального поділу – районах, містах, волостях (є постійно діючими органами, строк повноважень яких збігається зі строком повноважень відповідної місцевої ради; складаються з 7–15 членів, які призначаються на посади відповідними місцевими радами за поданнями партій, об'єднань з щонайменше 10 виборців, депутатів відповідних місцевих рад) – *дільничні виборчі комісії* (звичайні, спеціальні, що утворюються на судах під прапором Латвії, закордонні, що утворюються ЦВК на території зарубіжних держав в кількості, яка визначається на підставі подання МЗС; склад комісій – 7–15 членів; утворюються окружними виборчими комісіями за поданнями партій, об'єднань щонайменше 10 виборців, депутатів відповідних місцевих рад). Ця ж система органів забезпечує підготовку та проведення місцевих виборів (за винятком спеціальних та закордонних комісій, які на місцевих виборах не створюються). Загалом, система органів управління виборчим процесом є *централізованою* і ЦВК має ряд вагомих повноважень як щодо загальнодержавних, так і щодо місцевих виборів.

ЛИТВА

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Центральна виборча комісія.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом:

постійно діючий незалежний орган, члени якого призначаються на посади Сеймом на 4-річний строк. До складу комісії входить Голова Комісії, 3 члени з вищою юридичною освітою, висунуті Литовською асоціацією правників, 3 члени з вищою юридичною освітою, висунуті Міністром юстиції, члени-представники партій, які взяли участь у розподілі депутатських мандатів в Сеймі (по 1 представнику від кожної партії). Станом на березень 2006 до ЦВК входило 15 членів.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом:

забезпечення однакового застосування законодавства, контроль за дотриманням виборчого законодавства (право видавати акти на виконання законів про вибори, скасовувати і переглядати рішення окружних виборчих

комісій; право визнавати вибори в окремих округах недійсними з підстав, визначених законом); формування окружних виборчих комісій, реєстрація кандидатів на загальнодержавних виборах, дострокове припинення повноважень членів виборчих комісій будь-якого рівня, ведення реєстру виборців, складання списків виборців для окружних виборчих комісій, виготовлення зразків виборчих документів та бюлетенів, встановлення результатів виборів.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: забезпечення однакового застосування законодавства, контроль за дотриманням виборчого законодавства (право видавати акти на виконання законів про вибори, скасовувати і переглядати рішення окружних виборчих комісій; право визнавати вибори в окремих округах недійсними з підстав, визначених законом, формування окружних виборчих комісій, виготовлення зразків виборчих документів та бюлетенів, встановлення і затвердження результатів місцевих виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: ЦВК – *окружні виборчі комісії* (утворюються ЦВК у складі представників Міністерства юстиції, Литовської асоціації правників (по 1 представнику), службовця (службовців) виконавчого органу місцевого самоврядування (призначається мером, або мерами, якщо округ охоплює території декількох муніципалітетів), представників партій, які за результатами попередніх виборів в багатомандатному окрузі отримали представництво в парламенті (по 2 представники від кожної партії); мінімальний склад окружної комісії – 3 особи) – *дільничні виборчі комісії* (формуються окружними виборчими комісіями у складі, кратному кількості партій і блоків, які мають право висувати кандидатів у члени виборчої комісії; право висувати кандидатів до складу комісій мають партії, які за результатами попередніх парламентських виборів у багатомандатному окрузі отримали представництво в парламенті, або отримали місця в місцевій раді за результатами відповідних місцевих виборів). Порядок формування виборчих комісій для проведення місцевих виборів, а також структура системи управління виборчим процесом на місцевих виборах – аналогічні тому порядку і структурі, яка передбачена для загальнодержавних виборів. Система органів управління виборчим процесом є *централізованою* і повноваження ЦВК щодо підготовки та проведення місцевих виборів є аналогічними повноваженням щодо підготовки та проведення загальнодержавних виборів.

ЛЮКСЕМБУРГ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Міністерство внутрішніх справ.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: центральний орган виконавчої влади.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: офіційне оприлюднення результатів виборів.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: повноваження МВС щодо підготовки та проведення загальнодержавних і місцевих виборів істотно обмежено. МВС призначає позачергові вибори до місцевих рад, визначає дату їх проведення та переносить день голосування на інший день у випадку смерті одного з кандидатів, оприлюднює результати виборів. Всі інші повноваження щодо підготовки та проведення виборів (реєстрація кандидатів, встановлення результатів виборів тощо) здійснюють місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, виборчі бюро.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: *головні (bureau principal) виборчі бюро виборчих округів* (склад: президент бюро – голова місцевого суду або його заступник, 4 члени, їх заступники, секретар бюро; в округах з понад 15 000 виборців – президент бюро, 6 членів, їх заступники, секретар та заступник секретаря бюро; секретар та інші члени бюро призначаються президентом бюро з числа виборців) – *бюро виборчих дільниць* (склад: президент бюро – суддя місцевого суду, який призначається на посаду президентом головних виборчих бюро округів з числа суддів місцевого суду, які мають найбільший стаж роботи, 4 члени бюро, заступники членів бюро та секретар бюро, які призначаються на посади президентом бюро дільниці з числа виборців; для підрахунку голосів президент головного бюро може призначити необхідну кількість осіб, які здійснюватимуть підрахунок голосів виборців). Крім МВС, виборчих комісій, підготовка та проведення загальнодержавних, місцевих виборів та виборів до Європейського парламенту покладається також на Державний департамент (МЗС, ministre d'Etat), місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Загалом, управління виборчим процесом в Люксембурзі є *децентралізованим*.

МАЛЬТА

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Виборча комісія Мальти.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: постійно діючий незалежний орган, члени якого призначаються на посади Президентом за поданням Прем'єр-міністра, погодженим з Лідером опозиції (всього – 9 членів).

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: врегулювання питань підготовки та проведення виборів, неврегульованих законом; складання та ведення реєстру виборців; реєстрація кандидатів на виборах; визначення приміщень, в яких здійснюватиметься голосування; проведення підрахунку голосів, встановлення та офіційне оприлюднення результатів виборів.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: видача внесеним до виборчого реєстру виборцям виборчих документів (які є підставою видачі бюлетеня для голосування на місцевих виборах), друкування бюлетенів для місцевих виборів, реєстрація кандидатів на місцевих виборах, формування дільничних виборчих комісій (призначення Уповноважених), визначення приміщень для голосування та приміщення, в якому здійснюватиметься підрахунок голосів, підрахунок голосів та встановлення результатів виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних і місцевих виборів: Виборча комісія Мальти – дільничні виборчі комісії (які складаються з Уповноважених у кількості, визначеній Виборчою комісією. Кандидатури Голів комісії визначаються Виборчою комісією і затверджуються нею; інші члени комісій призначаються Виборчою комісією за поданнями політичних партій). Система органів управління виборчим процесом та принципи формування відповідних органів є *однаковими для загальнодержавних та місцевих виборів*. Система органів управління виборчим процесом є *централізованою*, причому ключові повноваження щодо підготовки та проведення виборів покладаються не на комісії нижчого рівня, а на Виборчу комісію Мальти.

НІДЕРЛАНДИ

- 1. Вищий орган управління виборчим процесом:** Виборча Рада (Kiesraad).
- 2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом:** постійно діючий незалежний орган, члени якого (всього 7 членів) призначаються монархом на 4 роки.
- 3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом:** для виборів до нижньої палати парламенту функції вищого органу управління виборчим процесом здійснює Виборча Рада, для місцевих виборів – відповідні головні виборчі комітети (провінцій та муніципалітетів). *Основні функції:* організаційно-розпорядчі – реєстрація кандидатів, організація голосування, встановлення результатів виборів в округах та в цілому по країні.
- 4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів:** підготовку та проведення місцевих виборів забезпечують головні виборчі комітети, а не Виборча Рада.
- 5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів:** *Виборча рада – головні виборчі комітети виборчих округів* (складаються з 5 осіб: мера муніципалітету – Голови виборчого комітету, заступника Голови комітету та 3 членів, які призначаються Міністром внутрішніх справ) – *дільничні виборчі комітети* (складаються з осіб, призначених виконавчим органом місцевого самоврядування). Головні виборчі комітети, які здійснюють підготовку та проведення місцевих виборів (до рад провінцій та муніципалітетів) також складаються з 5 осіб, однак члени таких комітетів призначаються відповідними виконавчими органами місцевого самоврядування, а не Міністром внутрішніх справ. Загалом, система органів управління виборчим процесом є *децентралізованою*, повноваження Виборчої Ради – вузькі і основний тягар підготовки та проведення загальнодержавних і місцевих виборів лягає на головні виборчі комітети.

НІМЕЧЧИНА

- 1. Вищий орган управління виборчим процесом:** Федеральний уповноважений з виборів (Bundeswahlleiter), Федеральна виборча комісія.
- 2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом:** Федеральний уповноважений з виборів – Голова Федеральної виборчої комісії і його заступник призначаються на посади Міністром внутрішніх справ і працюють за сумісництвом безстроково. Персональний склад Федеральної виборчої комісії формується Уповноваженим. Загальний склад комісії – 9 членів.
- 3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом:** координаційні функції, встановлення та офіційне оприлюднення результатів виборів
- 4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів:** не поширюються на місцеві вибори і вибори до ландтагів.
- 5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів:** *Федеральний уповноважений з виборів, Федеральна виборча комісія – уповноважені земель, виборчі комісії земель – уповноважені у виборчих округах, окружні виборчі комісії – уповноважені з виборів на дільницях, дільничні виборчі комісії.* Всі уповноважені призначаються урядами відповідних земель або уповноваженими ними органами. Склад всіх виборчих комісій, крім ФВК – 5–7 членів,

які призначаються відповідними уповноваженими з виборів, якщо законодавством земель не передбачено, що склад комісій формується представницькими органами самоврядування. Система органів управління місцевими виборами та виборами до ландтагів загалом є аналогічною системі, яка забезпечує підготовку та проведення загальнодержавних виборів з урахуванням того, що повноваження Федерального уповноваженого не поширюються на інші, крім федеральних, вибори (тобто, вищим органом управління виборчим процесом у даному випадку є Уповноважений землі або інший уповноважений). Система управління виборчим процесом є *децентралізованою*.

ПОЛЬЩА

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Державна виборча комісія.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: постійно діючий незалежний орган – формується Президентом за поданням Голів Конституційного, Верховного та Адміністративного Суду (по 3 члени Державної виборчої комісії).

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: контроль за дотриманням положень виборчого законодавства, нагляд за веденням реєстру виборців, складанням списків виборців, реєстрація кандидатів на виборах, розгляд скарг на рішення окружних виборчих комісій та прийняття рішень за результатами їх розгляду, офіційне оприлюднення результатів виборів, внесення пропозицій щодо удосконалення виборчого законодавства спікерам палат парламенту.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: контроль за дотриманням виборчого законодавства, призначення виборчих комісарів воєводств (які, у свою чергу, формують територіальні виборчі комісії), розгляд скарг на дії комісарів з виборів, затвердження зразків бюлетенів, печаток та інших документів, нагляд за складанням списків виборців, оприлюднення результатів місцевих виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних, регіональних і місцевих виборів: *Державна виборча комісія – окружні виборчі комісії* (утворюються у складі 7–11 суддів, призначених на посади Державною виборчою комісією за поданням Міністра юстиції, одного виборчого комісара) – *дільничні виборчі комісії* (утворюються мерами (війтами) у складі 6–10 осіб, визначених виборчими комітетами, та однієї особи, призначеної відповідно мером або війтом за власною ініціативою з числа працівників органів виконання покарань або тимчасового утримання громадян (для комісій, які утворюються в місцях позбавлення волі), працівників закладів охорони здоров'я (для комісій, які утворюються у відповідних закладах), посадових осіб місцевого самоврядування (для комісій, які утворюються на звичайних дільницях). Система органів управління виборчим процесом для місцевих виборів: *Державна виборча комісія – територіальні виборчі комісії воєводств, повітів, міст з правами повітів, гмін* (утворюються виборчими комісарами, призначеними Державною виборчою комісією за поданням Міністра юстиції, у складі 7–9 осіб, запропонованих виборчими комітетами; голови територіальних комісій воєводств, повітів та міст з правами повітів призначаються з числа суддів головою відповідного окружного суду, голова комісії гміни обирається самою комісією) – *дільничні виборчі комісії* (утворюються мерами муніципалітетів у складі 5-9 осіб, запропонованих виборчими комітетами, а також одна особа, призначена мером з числа службових осіб місцевого самоврядування гміни). Система органів управління виборчим процесом в Польщі є *централізованою*.

ПОРТУГАЛІЯ

- 1. Вищий орган управління виборчим процесом:** Національна виборча комісія.
- 2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом:** постійно діючий незалежний орган, члени якого призначаються парламентом, Вищою радою суддів та міністерствами внутрішніх, закордонних справ, з питань ЗМІ. Вища Рада магістратів призначає Голову комісії – суддю Верховного Суду. Парламент призначає членів комісії за поданнями представлених в парламенті політичних партій (по 1 представнику від кожної партії). Всього до складу Комісії входить 10 членів.
- 3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом:** просвіта виборців, забезпечення рівних можливостей суб'єктів виборчого процесу у здійсненні передвиборної агітації, нагляд за використанням коштів виборчих фондів, встановлення результатів виборів.
- 4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів:** просвіта виборців, забезпечення рівних можливостей суб'єктів виборчого процесу у здійсненні передвиборної агітації, нагляд за використанням коштів виборчих фондів, встановлення результатів виборів.
- 5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних, регіональних і місцевих виборів:** *Центральна виборча комісія – дільничні виборчі комісії* (утворюються у складі голови, заступника голови та 3 членів комісії, які або обираються на зборах представників партій і об'єднань – суб'єктів виборчого процесу (учасники зборів зобов'язані повідомити мера муніципалітету про персональний склад новосформованих дільничних комісій), або ж, у разі недосягнення згоди – обираються шляхом жеребкування, яке проводиться мером на підставі отриманих подань від партій і об'єднань – суб'єктів виборчого процесу (кожен суб'єкт може запропонувати не більше 2 кандидатур до складу кожної комісії, з яких обирається лише одна). Загалом, система органів управління виборчим процесом в Португалії є *децентралізованою*, обсяг повноважень НВК – вузький. Варто відзначити, що окрім виборчих комісій, підготовку та проведення виборів забезпечують також місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, суди (наприклад, Конституційний Суд Португалії приймає рішення про реєстрацію або відмову в реєстрації висунутих партіями і блоками кандидатів) тощо.

СЛОВАЧЧИНА

- 1. Вищий орган управління виборчим процесом:** Центральна виборча комісія.
- 2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом:** незалежний тимчасовий орган, який формується за поданнями політичних партій і блоків – суб'єктів виборчого процесу (по 2 члени і 2 заступники від партії) Прем'єр-міністром Словаччини (який скликає перше засідання Комісії, на якому члени Комісії обирають Голову комісії)
- 3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом:** реєстрація кандидатів на загальнодержавних виборах, вирішення спорів, пов'язаних з порушенням принципу рівності суб'єктів виборчого процесу у здійсненні передвиборної агітації на державному радіо та телебаченні, встановлення результатів загальнодержавних виборів.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: 1) щодо регіональних виборів – координація діяльності регіональних виборчих комісій, розгляд скарг на рішення регіональних виборчих комісій, опублікування результатів виборів; 2) щодо місцевих виборів: забезпечення дотримання вимог виборчого законодавства виборчими комісіями, перевірка дотримання вимог законодавства щодо рівнопредставленості партій і блоків в окружних виборчих комісіях, опублікування результатів місцевих виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних, регіональних і місцевих виборів: *Центральна виборча комісія – окружні виборчі комісії* (формується за поданнями політичних партій і блоків – суб'єктів виборчого процесу; кожен суб'єкт може запропонувати одну кандидатуру; склад комісії законодавчо не обмежений і визначається лише кількістю запропонованих кандидатур; окремі рішення про утворення комісій не приймаються – керівник місцевого органу виконавчої влади скликає висунутих партіями і блоками членів комісії на перше засідання, на якому вони складають присягу, обирають голову комісії та вирішують інші визначені законом питання; секретар комісії призначається місцевим органом виконавчої влади) – *дільничні виборчі комісії* (формується за поданнями політичних партій і блоків – суб'єктів виборчого процесу; кожен суб'єкт може запропонувати одну кандидатуру; склад комісії законодавчо не обмежений і визначається лише кількістю запропонованих кандидатур; окремі рішення про утворення комісії не приймаються – голова муніципалітету скликає висунутих партіями і блоками членів комісії на перше засідання, на якому вони обирають голову комісії та вирішують інші визначені законом питання; секретар комісії призначається головою муніципалітету). *Система виборчих комісій для регіональних виборів:* *Центральна виборча комісія – регіональні виборчі комісії – окружні виборчі комісії – дільничні виборчі комісії.* Склад всіх комісій формується за поданнями політичних партій і блоків – суб'єктів відповідного виборчого процесу на виборах (кожен з яких має право висунути одну кандидатуру), секретарі регіональних та окружних виборчих комісій призначаються головами цих комісій, секретарі дільничних комісій – мерами муніципалітетів. *Система виборчих комісій для місцевих виборів:* *Центральна виборча комісія – муніципальні виборчі комісії – окружні виборчі комісії – дільничні виборчі комісії.* Всі виборчі комісії формується з представників партій і блоків – суб'єктів відповідних виборчих процесів (по одному представнику від кожного суб'єкта). Загалом, система органів управління виборчим процесом в Словаччині є *децентралізованою*, а обсяг повноважень центрального органу управління виборчим процесом щодо підготовки та проведення загальнодержавних і місцевих виборів є обмеженим.

СЛОВЕНІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Державна виборча комісія.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: постійно діючий незалежний орган, члени якого призначаються на посади парламентом. Склад Державної виборчої комісії: Голова Державної виборчої комісії, 5 членів та їхніх заступників. Голова та заступник Голови призначаються з числа суддів Верховного Суду, інші члени Комісії – за поданням депутатських фракцій пропорційно до кількості депутатів, які входять до складу фракцій, при цьому 2 члени комісії повинні бути експертами у галузі права.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: забезпечення легітимності виборів та однакового застосування положень виборчого законодавства, координація роботи окружних та дільничних виборчих комісій, надання комісіям консультативної допомоги, встановлення зразків виборчих документів, друк виборчих бюлетенів, встановлення результатів виборів та офіційне оприлюднення результатів виборів.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: забезпечення однакового застосування виборчого законодавства, надання консультативної допомоги муніципальним виборчим комісіям, встановлення зразків виборчих документів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних і місцевих виборів: *Державна виборча комісія – окружні виборчі комісії, окружні виборчі комісії спеціальних виборчих округів, утворених в місцях компактного проживання угорської та італійської національних меншин* (окружні виборчі комісії утворюються Державною виборчою комісією у складі Голови комісії, 3 членів комісії та їхніх заступників; при цьому Голова та заступник Голови призначаються з числа суддів, один член і один заступник члена комісії – з числа експертів у галузі права, два члени та два заступники членів комісії призначаються за поданнями парламентських фракцій з урахуванням їх чисельного складу; принаймні один член окружної виборчої комісії спеціального виборчого округу має бути представником відповідної національної меншини) – *дільничні виборчі комісії* (утворюються Державною виборчою комісією у складі Голови комісії, 3 членів та 3 заступників членів комісії; Голова комісії призначається з числа суддів, заступник голови комісії – з числа осіб, які мають вищу юридичну освіту; члени виборчих комісій призначаються за поданнями політичних партій на основі принципу пропорційного представництва або за поданнями представницьких органів місцевого самоврядування). *Система органів управління виборчим процесом для місцевих виборів: Центральна виборча комісія (обмежені повноваження, забезпечує виконання закону) – муніципальні виборчі комісії та спеціальні муніципальні виборчі комісії, утворені в місцях компактного проживання угорської та італійської національних меншин* (утворюються місцевими радами у складі Голови, 3 членів комісії та 3 заступників членів комісії; Голова комісії, якщо це можливо, повинен мати вищу юридичну освіту або бути суддею; члени комісії призначаються за поданнями політичних партій, об'єднань громадян або членів громади) – *окружні виборчі комісії* (утворюються, якщо місцеві вибори проводяться в одномандатних округах, у складі та за процедурою, встановленою для муніципальних виборчих комісій) – *дільничні виборчі комісії* (утворюються муніципальними виборчими комісіями у складі Голови та необхідної кількості членів комісії і їхніх заступників на основі пропозицій політичних партій, об'єднань громадян та членів територіальної громади).

УГОРЩИНА

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Національна виборча комісія, Департамент з питань виборів при МВС Угорщини.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: *Національна виборча комісія* – постійно діючий орган, строк повноважень якого складає 4 роки і склад якого оновлюється після призначення парламентських виборів. Парламент за поданням Міністра внутрішніх справ, в якому

враховуються пропозиції політичних партій, обирає 5 членів НВК та необхідну кількість додаткових членів НВК. *Департамент з питань виборів при МВС* є постійно діючим структурним підрозділом МВС.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: *Повноваження НВК:* здійснення контролю за дотриманням виборчого законодавства (цей контроль обмежується лише правом розглядати скарги та повідомляти про вказані у скаргах порушення компетентні органи; НВК не має права видавати обов'язкові до виконання іншими виборчими комісіями акти), скасування результатів виборів у випадку, якщо порушення виборчого законодавства унеможливають встановлення результатів виборів; реєстрація кандидатів на виборах, затвердження зразків виборчих бюлетенів, встановлення та офіційне оприлюднення результатів виборів. *Повноваження Департаменту з питань виборів при МВС* – підготовка виборів, забезпечення правильного складання протоколів про підрахунок голосів та встановлення результатів виборів в окрузі (представники відповідних територіальних підрозділів МВС входять до складу виборчих комісій).

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: повноваження НВК щодо підготовки та проведення загальнодержавних виборів в основному поширюються і на місцеві вибори.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних, регіональних і місцевих виборів: *Національна виборча комісія – регіональні виборчі комісії* (повноваження комісій поширюються на територію відповідних адміністративно-територіальних одиниць), *окружні виборчі комісії одномандатних виборчих округів* (формуються регіональними органами місцевого самоврядування за поданнями регіональних представництв Департаменту з питань виборів) – *дільничні виборчі комісії* (члени комісій обираються місцевими радами за поданням керівників представництв Департаменту з питань виборів у кількості не менше 3 осіб). Окрім виборчих комісій, до системи органів управління виборчим процесом входять також Департамент з питань виборів МВС і територіальні представництва цього Департаменту (electoral offices), які здійснюють організаційно-технічне забезпечення діяльності відповідних комісій. *Система органів управління виборчим процесом для місцевих виборів:* *Національна виборча комісія* – місцеві виборчі комісії (формується відповідними місцевими радами за поданнями представництв Департаменту з питань виборів у складі 3–5 осіб) – *дільничні виборчі комісії* (формуються місцевими радами за поданнями представництв Департаменту з питань виборів). Кожен орган в системі органів управління виборчим процесом є значною мірою автономним, сама система – *децентралізована*, а обсяг повноважень НВК щодо підготовки та проведення загальнодержавних і місцевих виборів є досить вузьким.

ФІНЛЯНДІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Міністерство юстиції.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: центральний орган виконавчої влади.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: складання національного реєстру кандидатів, зареєстрованих для участі у загальнодержавних та місцевих виборах, інформування виборців про місцезнаходження дільниць для голосування наперед та час такого голосування, затвердження зразків

та виготовлення штампів для бюлетенів, передача бюлетенів та інших виборчих документів виборчим комісіям (окружним та центральним виборчим комісіям муніципалітетів).

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: підготовку та проведення місцевих виборів забезпечують центральні виборчі комісії муніципалітетів; повноваження Міністерства юстиції у відповідній сфері обмежуються складанням загального реєстру кандидатів, виготовленням штампів для бюлетенів та виборчої документації, передачею штампів та бюлетенів центральним виборчим комісіям муніципалітетів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: *Міністерство юстиції – окружні виборчі комісії* (формуються місцевими державними адміністраціями у складі голови, заступника голови, 3 членів комісії та 4 заступників членів комісії, які призначаються за поданнями партій, що на попередніх парламентських виборах висували кандидатів у відповідному окрузі) – *дільничні виборчі комітети, дільничні виборчі комісії* (дільничні виборчі комітети утворюються муніципальними радами у складі голови, заступника голови, 3 членів та 3 заступників членів комітету; дільничні виборчі комісії утворюються муніципальними радами для голосування наперед, за місцем проживання виборця у складі голови, заступника голови комісії, 3 членів комісії та не менше 3 заступників членів комісії; кандидатури на посади членів та заступників членів виборчих комісій та виборчих комітетів мають право вносити партії, які на попередніх парламентських виборах висували кандидатів у члени парламенту). Система органів управління виборчим процесом на місцевих виборах представлена *центральними виборчими комісіями муніципалітетів* (формуються місцевими радами на строк їх повноважень у складі голови, заступника голови, 3 членів та не менше 5 заступників членів комісії; кандидатури членів комісії та їхніх заступників мають право висувати об'єднання виборців, які на попередніх місцевих виборах висували кандидатів у депутати муніципалітету); дільничними виборчими комісіями та виборчими комітетами. Система органів управління виборчим процесом є *децентралізованою* – повноваження Міністерства юстиції є вузькими, основний тягар підготовки та проведення загальнодержавних і місцевих виборів лягає на окружні виборчі комісії та, відповідно, центральні виборчі комісії муніципалітетів (які здійснюють реєстрацію кандидатів на виборах, забезпечують підготовку та проведення голосування, встановлюють і офіційно оприлюднюють результати загальнодержавних і місцевих виборів).

ФРАНЦІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Міністерство внутрішніх справ, Конституційна Рада, Вища рада телерадіомовлення.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: МВС – центральний орган виконавчої влади, Конституційна Рада (конституційний суд) – орган судової влади, Вища рада телерадіомовлення – незалежний орган зі спеціальним статусом.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: МВС – організаційне забезпечення виборів (видання інструкцій), попереднє встановлення результатів загальнодержавних виборів, підрахунок голосів на всіх виборах, крім парламентських і президентських, встановлення результатів відповідних виборів

на основі протоколів, отриманих від дільничних виборчих комісій. *Конституційна Рада* – реєстрація кандидатів, розгляд скарг на порушення виборчого законодавства, встановлення та офіційне оприлюднення результатів виборів, *Вища рада телерадіомовлення* – нагляд за дотриманням виборчого законодавства в частині, що регулює діяльність ЗМІ в ході виборчого процесу (нагляд за дотриманням принципу вільного доступу до ЗМІ всіх суб'єктів виборчого процесу).

4. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: єдиної системи органів управління виборчим процесом у Франції не існує. Підготовку та проведення виборів в межах своїх повноважень забезпечують МВС, Вища Рада телерадіомовлення, Національна рахункова комісія з передвиборних витрат і фінансування політичних партій (утворена законом від 15.01.1990 р. для перевірки фінансових звітів про надходження та використання коштів виборчих фондів кандидатів в округах з кількістю виборців понад 9000 осіб; склад комісії – 9 членів, по 3 члени від Державної ради, Касаційного Суду та Рахункової палати). У комунах з населенням понад 20 000 осіб створюються комісії з контролю за голосуванням, які здійснюють контроль за утворенням виборчих дільниць, правильністю підрахунку голосів. Кожна така комісія складається з судді, який призначається першим головою апеляційного суду (голова комісії), державного службовця, який призначається перфектом, та судді, який призначається органами юстиції у відповідному департаменті. Для контролю за дотриманням встановленого порядку ведення передвиборної агітації у комунах утворюються комісії по передвиборній агітації під головуванням судді, що призначається першим головою апеляційного суду; до складу комісії входять службовці, що призначаються префектом, керівником фінансового управління департаменту та директором відповідного регіону (департаменту).

ЧЕХІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Центральна виборча комісія.

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: до 2000 року – незалежний тимчасовий орган, який формується перед проведенням парламентських виборів Міністром внутрішніх справ за поданнями політичних партій (блоків) – суб'єктів виборчого процесу (не більше 2 кандидатів від кожної партії (блоку) – суб'єкта виборчого процесу; з 2000 року ЦВК стало міжвідомчим постійно діючим органом, очолюваним Міністром внутрішніх справ. До складу ЦВК входять заступники міністрів внутрішніх справ, Чеського статистичного управління, фінансів, закордонних справ, юстиції, оборони, охорони здоров'я, праці та соціальної політики, Канцелярії Президента республіки (всього – 10 членів).

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: встановлення результатів загальнодержавних виборів; координація діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо підготовки та проведення виборів.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: оприлюднення результатів регіональних та місцевих виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: У 2000 році система органів управління виборчим процесом була максимально децентралізована. На сьогодні до її складу входять ЦВК, ,

Міністерство внутрішніх справ, Чеське статистичне управління, органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади (які виконують функції, що раніше здійснювали регіональні, окружні та міські виборчі комісії), дільничні виборчі комісії. За поданнями політичних партій і виборчих блоків, об'єднань виборців формуються лише дільничні виборчі комісії (кожен суб'єкт виборчого процесу може запропонувати 1 кандидатуру на посаду члена комісії і 1 кандидатуру на посаду його заступника).

ШВЕЦІЯ

1. Вищий орган управління виборчим процесом: Центральний орган з виборів (Central Election Authority, Valmyndigheten).

2. Статус та порядок формування вищого органу управління виборчим процесом: Центральний орган виконавчої влади, підзвітний Міністерству юстиції.

3. Основні функції вищого органу управління виборчим процесом: погодження дати проведення позачергових парламентських виборів; інформування виборців про час, місце і спосіб голосування; визначення кількості мандатів, які розподіляються у виборчих округах; реєстрація кандидатів; встановлення зразків виборчих бюлетенів та протоколів підрахунку голосів, виготовлення виборчих бюлетенів та передача бюлетенів політичним партіям-суб'єктам виборчого процесу; виготовлення скриньок для голосування та бандеролей для голосування; виготовлення посвідчень виборців (voting cards); встановлення та офіційне оприлюднення результатів виборів.

4. Повноваження вищого органу управління виборчим процесом щодо місцевих виборів: призначення позачергових місцевих виборів (за погодженням з адміністрацією графства); встановлення форм протоколів підрахунку голосів та результатів місцевих виборів.

5. Система органів управління виборчим процесом для загальнодержавних виборів: Центральний орган з виборів – виконавчі бюро графств (*county administrative boards*) – виборчі комітети муніципалітетів (окружні виборчі комітети; формуються органами місцевого самоврядування і мають статус комітетів місцевих рад) – уповноважені з проведення виборів на дільницях (виборчі комітети призначають головуючого уповноваженого та не менше 3 інших уповноважених, які забезпечують голосування на дільниці).

ВИСНОВКИ

Дослідження положень виборчих законів країн ЄС дозволяє дійти висновку, що визначальний вплив на побудову системи адміністрування виборчого процесу, визначення засад взаємодії між органами цієї системи, меж і характеру їхніх повноважень має ступінь розвитку демократичних традицій, у тому числі – наявність досвіду проведення демократичних і чесних виборів. У більшості країн Західної Європи система органів адміністрування виборів є децентралізованою, між її складовими наявні зв'язки координації, а не субординації; повноваження вищого органу адміністрування виборів покладено на центральний орган виконавчої влади,

як правило – Міністерство внутрішніх справ. Загалом повноваження цього органу передбачають організаційно-методичне забезпечення проведення виборів, встановлення результатів загальнодержавних виборів та їх офіційне оприлюднення. Контрольні функції МВС (або аналогічних органів) суттєво обмежені.

В державах Східної Європи, які не мають розвинених демократичних традицій, система органів адміністрування виборів побудована за принципом ієрархії, між органами цієї системи існують чіткі субординаційні зв'язки; вищий орган адміністрування виборів наділяється широкими контрольними, організаційними і розпорядчими повноваженнями. У більшості нових членів ЄС функції такого органу виконує Центральна виборча комісія, яка має автономний статус і прямо не належить до виконавчої гілки влади.

Практично в усіх державах ЄС на законодавчому рівні закріплено механізми, спрямовані на забезпечення незалежності, неупередженості та стабільності роботи виборчих комісій. Серед них: а) забезпечення представництва партій та інших суб'єктів виборчого процесу у складі виборчих комісій (цей механізм особливо поширений в країнах Східної Європи); б) забезпечення представництва суб'єктів виборчого процесу під час роботи виборчих комісій (цей механізм застосовується практично в усіх країнах); в) включення до складу виборчих комісій заступників членів комісій, які виконують повноваження членів комісій під час їхньої відсутності.

Законодавством більшості країн ЄС в якості підстави набуття членами виборчих комісій своїх повноважень передбачено складання ними присяги. Як правило, в країнах ЄС окружні, територіальні і дільничні виборчі комісії формуються представницькими органами самоврядування, а не вищим органом адміністрування виборів. Також у більшості держав-членів Європейського Союзу немає суттєвих відмінностей між структурою системи, яка забезпечує підготовку загальнодержавних виборів в окрузі, та структурою системи, яка забезпечує проведення місцевих виборів.